

1971 - פרשת "אסון אילת"

מאת: קצין - משפטים פרנסיס נסייר, תובע צבאי בפרקליטות אזור יהודה ושומרון, התביעה הצבאית

יומיים אחרי הפשיטה הישראלית נגד הצבא המצרי על האי שדואן, אירעה לכוח צה"ל תאונה קטלנית אשר נהרגו בה 24 בני אדם. בעקבות התאונה, נפתח הליך פלילי כנגד חמישה מן המעורבים בתאונה בגין גרימת מוות שלא בזדון ורשלנות. השתלשלות ההליכים המשפטיים האמורים זכתה לכיסוי עיתונאי משמעותי ועוררה שיח ציבורי נרחב.

רקע עובדתי

שלד המשאית שנותר לאחר הפיצוץ 26 ינואר 1970
(צילום: ניר מאור, מוזיאון ההעפלה וחיל הים)

ביום ה-22 בינואר שנת 1970 פשט כוח צנחנים על האי המצרי שדואן, הנמצא מדרום לשארם אל-שייח'. הפשיטה על האי נמשכה יותר משלושים שעות ובסיומה הוחזרו הכוחות הפושטים ארצה. יום לאחר מכן, ב-23 בינואר, הפליגה משארם אל-שייח' לאילת הספינה אח"י בת-שבע כשעל סיפונה חיילים וציוד צבאי הקשורים למבצע. הספינה הגיעה לנמל אילת ב-24 בינואר בשעות אחר הצהריים, והחלה לפרוק את מטענה. הספינה עגנה בחלקו הדרומי של הנמל באילת, ולאחר הורדת הדלת הקדמית החלה פריקת

המשאיות העמוסות בציוד שהיו בסיפון התחתון. המשאיות הראשונות שירדו לחוף התחפרו בחול באזור הנחיתה, וחיילים רבים נקראו כדי לסייע בדחיפת המשאיות היורדות.

בשעה שאחת המשאיות העמוסות בתחמושת ירדה מדלת הנחתת אל הבור שנוצר כתוצאה מהתחפרות המשאיות הקודמות בחול, אירע הפיצוץ הקטלני אשר נשמע בכל רחבי אילת ובעיר עקבה הסמוכה, כתוצאה ממנו נהרגו ונפצעו עשרות חיילים.

בעקבות האירוע הנדון, מונתה ועדת חקירה על ידי הרמטכ"ל דאז, רב אלוף חיים בר לב, במטרה לבחון את נסיבות התאונה ולפענח את גורמיה. כראש הוועדה מונה קצין בכיר בחיל ההנדסה. לאחר מספר דיונים, קבעה הוועדה כי הגורם לפיצוץ היה מוקש נגד אדם שלא נוטרל, וזאת בניגוד לנהלי הבטיחות. לפיכך, בעת שירדה המשאית מתוך ספינת חיל הים, גרמו הרעידות לשבירת חלק מהמוקש מה שהוביל להתפוצצות הקטלנית. לאור הממצאים, הוועדה המליצה על העמדתם לדין של אלו שהיו מעורבים בהעמסת המשאית, וכן אלו האחראים על פירוק המוקשים.

ההליך המשפטי

בהתבסס על ממצאי ועדת החקירה, הגישה הפרקליטות הצבאית כתבי אישום, באשמת גרימת מוות שלא בזדון ובפציעה ברשלנות, כנגד חמישה מעורבים בתאונה – ארבעה קצינים וסמל. בתום ההליך הפלילי שני נאשמים מתוך החמישה, סגן ראובן וסג"ם יהודה, הורשעו בבית הדין הצבאי של פיקוד המרכז. בית הדין קבע כי על פי כללי הזהירות הבסיסיים, ובנסיבות המקרה, הנאשמים היו חייבים להוציא את הנפצים מתוך המוקשים, ולא עשו כן. נקבע כי מחדל זה, יחד עם מצב השטח הקשה שגרם לטלטול המשאית, גרם להתפוצצות המוקשים. סג"ם יהודה הורשע כיוון שלא נקט באמצעים סבירים בכדי למנוע את טלטול המשאית בעת ירידתה מהספינה, בעוד שסגן ראובן הורשע כיוון שלא פעל לפריקת המוקשים. סגן ראובן נידון ל-18 חודשי מאסר בפועל ואילו סג"ם יהודה לתשעה חודשי מאסר בפועל, וכן שניהם הורדו לדרגת טוראי. שני הקצינים האחרים והסמל שהועמדו לדין זוכו מכל אשמה. בנוסף, בית הדין הביע תמיהה על אי-העמדתם של קצינים בכירים לדין, והעיר בחריפות על חלקם באירוע. בחודש אוגוסט שנת 1971 מונתה ועדת חקירה נוספת לבחון את מעורבות סא"ל גד – מפקדם של הקצינים שהורשעו – באירוע, אך לבסוף הוחלט לא להגיש נגדו כתב אישום.

כתגובה להחלטת בית הדין, הוגשו שלושה ערעורים במקביל. הראשון מצדם של הקצינים המורשעים על הרשעתם, והשניים האחרים מצד הפרקליטות הצבאית על קולת עונש המורשעים ועל זיכויים של שלושת הנאשמים האחרים.

בערעורו של סג"ם יהודה עלתה טענת פסלות שופט בכך שלטעמו של בא-כוחו, לשופט סא"ל נפתלי – שישב בהרכב בערכאת קמא – היו דעות קודמות אודות האירוע, זאת נוכח העובדה שהאחרון שהה בזירת התאונה דקות ספורות אחרי התרחשותה, ואף דיבר עם סג"ם יהודה ועם קצין נוסף שזוכה על ידו. בית הדין הצבאי לערעורים ציין כי נוכח המועד המאוחר של העלאת טענת הפסלות יש לדחות אותה.

בערעורו של סגן ראובן נטען כי יש להטיל חלק מהאחריות על מפקדם סא"ל גד. בבואו לדון בטענה זאת, בחן בית הדין הצבאי לערעורים את סוגיית העברת אחריות ממפקד לפקודו. נקבע כי אין מפקד עשוי לבקש מחסה מפני אחריות על מעשיו או על מחדליו, במעשהו או במחדלו של מפקד בכיר ממנו. עוד נקבע כי אפילו אם ניתנה פקודה בלתי שקולה על ידי סא"ל גד שהייתה עלולה לגרום לפיצוץ המוקשים, שומה היה על הכפופים לו להפעיל את שיקול דעתם ולנהוג כפי שמידת הזהירות מחייבת. בית הדין הצבאי לערעורים דחה את מלוא ערעורו של סגן ראובן, בהדגישו כי אילו סגן ראובן מילא את הוראות נטרול המוקשים כלשונו, לא היה האסון בא לעולם.

עוד דחה בית הדין הצבאי לערעורים את ערעורו של התובע הצבאי הראשי בעניין אלו שזוכו בערכאה הראשונה, וכן דחה את שני הערעורים המקבילים על קולת העונש מצדו של התובע הצבאי הראשי, ועל חומרת העונש מצד הקצינים שהורשעו.

חשיבות הפרשה

להבנת חשיבות הפרשה, ראוי לקרוא מדבריו של בית הדין הצבאי לערעורים: "לא היה כמשפט הזה בצבא ההגנה לישראל לחומרת העניין, לגודל האסון המונח ביסודו, למשך הדיון והיקפו ולריבוי הסוגיות המשפטיות והעובדתיות שבמחלוקת... בחברה כחברה הישראלית, שחיי אדם נחשבים בעיניה כערך הנעלה והמוקדש ביותר, ובצבא ההגנה לישראל, שבו עשוי מחנה שלם להיזעק ולהשליך נפשו מנגד להצלת חיי חייל אחד, נחזית כל עבירה של גרימת מוות מתוך חוסר זהירות ורשלנות, באשר היא, כעבירה חמורה מבחינת החוק והמוסר יחד".

מדוע בחרתי בנושא?

עד לימינו, התאונה באילת נחשבת לאחת מן התאונות הטראגיות בהיסטוריה של צה"ל. יחד עם זאת, בחלוף השנים מעטים מכירים את נסיבותיה ואת השלכותיה, הגם שבזמן האירוע עסק הציבור בפרשה זו באופן אינטנסיבי. החלטתי לבחור בפקס הדין שבפרשה זו דווקא על מנת להמשיך וללמוד לקחים מטעויות העבר שנעשו בפרשה עגומה זו, ולהדגיש את החשיבות בהקפדה על הוראות הבטיחות.

כותרתו של דיווח מעיתון "מעריב" בנוגע לערעור פסק הדין בפרשה, מיום 9 בפברואר 1971

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- אורי פורת, הגיהנום נדלק באילת, ידיעות אחרונות (31 בינואר 1970);
- שי ניר, זיכרון מאוחר, דבר ראשון (24 בינואר 2018); <http://www.davar1.co.il/106633>;
- אלי אלון, אסון משאית התחמושת באילת, מחלקה ראשונה (18 ביוני 2016); <http://www.news1.co.il/Archive/0024-D-120811-00.html>;
- ירון דרוקמן, לפתע נדלק הגיהנום, אסון פיצוץ הנשק באילת, ידיעות אחרונות (23 בינואר 2016); <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4756495,00.html>;
- הליכי בתי-הדין הצבאיים בפרשת סגן ראובן וסג"ם יהודה נ' התובע הצבאי הראשי ובעניין התובע הצבאי הראשי נ' סגן ראובן, סרן שמעון, סג"ם לוי, סמל יוסף וסג"ם יהודה.